

Subject Area
Social Policy

Year: 2022

Vol: 8 Issue: 97

PP: 1446-1451

Arrival

05 March 2022

Published

30 April 2022

Article ID Number

61184

Article Serial Number

29

Doi Number

<http://dx.doi.org/10.29288/sssj.61184>**How to Cite This Article**Kaymaz, Y.S. (2022).
“İdeolojik Açından Türk
Refah Rejiminin
Değerlendirilmesi”

International Social

Sciences Studies

Journal, (e-ISSN:2587-

1587) Vol:8, Issue:97;

pp:1446-1451

Social Sciences Studies
Journal is licensed
under a Creative
Commons Attribution-
NonCommercial 4.0
International License.

İdeolojik Açından Türk Refah Rejiminin Değerlendirilmesi

Assesment Of Turkey's Welfare Regime In Ideological Perspective

Yavuz Selim KAYMAZ¹ ¹ Dr, İstanbul, Türkiye

ÖZET

Makalenin amacı refah devletinin oluşmasına ve refah rejimlerinin sınıflandırmasına etki eden belli başlı ideolojilere değinerek Türkiye'nin refah rejimini etkileyen ideolojileri somutlaştırmaktır. Dolayısıyla çalışma bir tipoloji ya da sınıflandırma çalışmasından ziyade sınıflandırmalara etki eden ideolojilerin etkilerini ve söz konusu etkilerin Türk refah sistemine yansımalarını ortaya koymaktır. Geçmişten itibaren liberal düşünce dolayısıyla piyasa mekanizması, sosyal ve kültürel boyutlarıyla din olgusu dolayısıyla muhafazakârlık ideolojisi ve aynı zamanda milliyetçilik ideolojisine dayanan ulus devlet anlayışı gibi dinamikler refah rejimlerini etkilemiştir. İdeolojik etkiler ülkelere göre farklılaşmakla birlikte refah rejimlerini oluşturan önemli unsurlar haline gelmişlerdir, piyasa mekanizmasını destekleyen liberal rejim, devlet mekanizmasını destekleyen sosyalist rejim temel örnekler olarak gösterilebilir. Türkiye açısından değerlendirildiğinde ise Cumhuriyet döneminden itibaren, İzmir İktisat kongresinde alınan kararlara dayanan süreç devamında 1980'li yıllarda uygulanmaya başlanan neoliberal politikaların uygulanması gibi noktalara değinilmiştir. Önemli bir ideoloji olarak muhafazakârlık ve dinin etkisi, Türk toplumundaki ahilik teşkilatına kadar dayanan geleneksel yardımlaşma süreci aktarılmıştır. Sonuç olarak Türk refah rejiminin temel özelliklerine değinerek başlıca hangi ideolojilerin tesir ettiği somutlaştırılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Refah Rejimi, İdeoloji, Değerlendirme

ABSTRACT

The aim of the article is to embody the ideologies which has influence on Turkey's welfare regime by mentioning the major ideologies having contribution to welfare state and welfare regime classifications. Therefore the study is about to reveal the impacts of ideologies to classifications and their reflections on Turkish welfare system, rather than a typology or classification study. Since from past, dynamics such as liberal thought thus market mechanism, religion phenomenon which has social and cultural dimensions, ideology of conservatism and also nation state term based on nationalism have influence on welfare regimes. The ideological influences differ according to the countries also they have been significant elements making up welfare regimes. The liberal regime stimulates the market mechanism and socialist regime the state mechanism can be considered some basic examples. Turkey's view beginning from Republican period, the process based on the decision taken in İzmir Economics Congress and the implemantion of neoliberal policies started in 1980's were mentioned in study. The traditional solidarity originated from conservatism and religion as a major ideology which dates back to Ahi organizations in Turkish society has been conveyed in study. As a result by referring to the basic features of Turkish welfare regime it has been tried to concretize which ideologies are influential.

Keywords: Turkey, Welfare Regime, Ideology, Assesment

1. GİRİŞ

Refah devleti kavramı salt ekonomik iyilik halinden ziyade içinde sosyal gelişmeyi de kapsayan adalet, demokrasi, özgürlük gibi unsurları içinde çok boyutlu bir kavramdır. Refah rejimleri ise ülkeleri belirli gruplar halinde tasnif etmeyi amaçlayan ve uluslararası düzeyde ülkelerin uyguladıkları politikaların karşılaştırılmasını sağlayan bir gruplama işlemidir ve refah rejimlerini meydana getiren kültürel etkilerden biri ideolojilerdir. Refah devleti kavramını oluşmasında temel ideolojilerden biri olan liberalizm piyasa mekanizmasını öne çıkartırken, vatandaşları eşit şekilde kapsayarak toplumsal bütünleşmeyi sağlayan ulus devlet anlayışı dolayısıyla milliyetçilik, dini etkilerin varlığından kaynaklı olarak hayırseverlik faaliyetlerinin uygulanmasını sağlayan muhafazakârlık gibi ideolojiler refah rejimlerinin oluşmasına katkıda bulunmuştur. Çalışmanın refah devletine etkide bulunan temel ideolojileri ortaya koyarken diğer yandan Türkiye'nin durumunu da analiz etmektir.

Türkiye'nin refah rejimi ile ilgili belli başlı özelliklere değinerek Cumhuriyet öncesi dönemden itibaren günümüze kadar gelen süreç, bazı dönüm noktaları irdelenmiştir. Cumhuriyet öncesi dönemden itibaren özellikle ahilik, vakıf gibi İslami inanç ile geleneksellik kazanmış kurumlar birçok özelliğinin yanı sıra birer refah devleti hizmetlerini sunan kurumlar olarak görülmektedir, refah devleti hizmetlerinden farklı olarak zorunlu değil, gönüllü kuruluşlardır. Ayrıca Cumhuriyet döneminden sonra da siyasi eğilimler, aile yapısı gibi birçok alanda dini etkiler ve bir yönüyle muhafazakârlık ideolojisi kendini göstermiştir. İzmir İktisat Kongresi kararlarından itibaren başlayan süreç devamında iki dönem olarak ifade edilen neoliberal politikaların tesis edildiği piyasalaşma

eğiliminin görüldüğü döneme kadar geçen sürece değinilmiş ve Türk refah rejimine tesir eden ideolojiler somutlaştırılmıştır.

2. REFAH REJİMLERİ

Refah rejimleri, işlev olarak ülkeleri gruplandırma ve yaşanan değişimlerin analizi ortaya koyabilmeyi sağlayan bir araçtır. Söz konusu gruplandırma ülkeler arasında farklılıklar ya da benzerlikler bulunduğunu ve rejimlerin hareketini ortaya koymaktır. Bir ülkenin refah rejimi o ülkenin bulunduğu gruba ait özellikleri taşıdığını göstermektedir. Ülkeler arasında farklılar ve benzerlikler refah hizmetlerinin sunulma biçimleri, kapsamları, haklardan yararlanabilme durumları, dekomüdüfikasyon, felsefi temeller gibi birçok dinamikten kaynaklanmaktadır. İlk defa Wilensky-Lebaux tarafından yapılan refah rejimleri çalışması salt “kalıntı-kurumsal” gibi dar bir tasnife yaklaşıma dayanmasına rağmen söz konusu tipoloji bile ülkeler arası farklılıklar bulunduğunu göstermektedir. (Abrahamson, 2002:395) Effinger, “refah düzenlemesi (welfare arrangement)” yaklaşımında ülkelerin arasında farklılıklar olduğunu ve ülkede bulunan her bir kurumun etkileşiminin farklılıklar oluşturduğunu “kültür” olgusu ekseninde analiz etmiştir. (Effinger, 2005:5-6)

Heywood, kavram olarak ideolojiyi iktidar ilişkilerini korumayı, düzenlemeyi ya da ortadan kaldırmayı amaçlayan fikirler bütünü, iyi toplum vizyonu vb. belli başı hedefleri olan bir kavram olarak tanımlamıştır. (Heywood, 2013:28) James Alexander ise ideolojiyi dar anlamda “politik kavramların birleşimi” olarak tanımlamıştır ayrıca sosyalizm, muhafazakârlık ve liberalizm olarak üç majör ideolojinin varlığını ifade etmektedir. (Alexander, 2014:1-2) Her iki tanımdan da ideolojilerin devlet ile ilişkilerde etkili olması, ekonomik ve sosyal yapıya tesir etmesi muhtemel ekonomik ve sosyal dönüşümlere mesnet oluşturması bakımından rol oynayan önemli dinamikler olduğu aynı zamanda ülkelere göre değişiklik gösterdiği de anlaşılmaktadır. Heywood, fikirler bütünü olarak vurguladığı ideoloji kavramının ülkenin sosyal sermayesi, elde etmiş olduğu birikim (geçmişten gelen örf, anane, dil, din vb) birçok unsurun etkileşim içinde olduğu tanımlardan anlaşılmaktadır. Temel ideolojiler hakkında yapılan bir değerlendirmede liberalizmin burjuva sınıfına, sosyalizmin ve marksizmin işçi sınıfına, muhafazakârlığın ise aristokrasi sınıfına hitap ettiği ifade edilmiştir. (Huntington, 1957:454)

Temel ideolojilerden biri olarak kabul edilen liberalizm, “bırakınız yapsınlar bırakınız geçsinler” felsefesine; minimum devlet müdahalesine dayanmaktadır. Liberal anlayış tarihsel süreçte kendini kıta Avrupası’nda değil, güçlü devlet anlayışı için gereken koşulların hiçbir zaman var olmadığı Anglo-Sakson ülkelerde kendini göstermiştir.(Andersen, 1990:22) Seyyar, “liberal devlet” kavramını “özgürlükçü devlet” kavramıyla eş anlamlı değerlendirmiş “...sadece mülkiyeti korumak, genel eğitimi sağlamak, adalet, asayiş ve bayındırlık hizmetleri vermektir” şeklinde liberal devlet görevlerini somutlaştırmıştır (Seyyar, 2008:279). Seyyar tarafından yapılan “liberal devlet” tanımı açıkça devletin ekonomiye müdahale etmesi, sosyal adaleti tesis etmesi, eşitlik sağlaması gibi birçok refah devleti işlevinden soyutlandığı görülmektedir. Adam Smith, Locke, Ricardo, Malthus, Say gibi isimler tarafından temsil edilen liberal görüş minimum devlet müdahalesi anlayışı açıkça refah devletinin “müdahaleci devlet” anlayışından farklılaşmaktadır; halbuki, Topalhan, refah devletiyle ilgili dar “iktisadi müdahale devleti” tanımlaması yapmıştır. (Topalhan, 2015:219) Andersen tipolojisinde yer aldığı üzere liberal rejim ABD ve İngiltere’yi kapsamaktadır ve Andersen sınıflandırmasında bu rejimdeki ülkeler için hizmetler devlet ve piyasa tarafından sağlandığı da ifade edilmiş; piyasa mekanizmasının liberal devlette önemini açıkça ortaya koymaktadır; piyasanın özgürleştirici özelliği ve devletin piyasayı teşvik ettiği refah rejimi olarak nitelendirmiştir. (Andersen,1990:26-27) İlk algıda liberal devlet yönetiminin refah devleti standartlarına, ekonomik ve sosyal alana müdahale etmemesinden dolayı ulaşamayacağı algısı doğurmaktadır fakat 19.yy. İngiliz Whigs ve diğer Avrupalı-Amerikalı meslektaşları söz konusu tutumun tersine, devlet müdahalesinin minimum olması durumunda genel refah halinin sağlanacağını savunmuşlardır.(Jones, 1958:143) Liberalizmin bir türü olan “sosyal liberalizm” sağlık hizmetleri, gelir garantisi, barınma, eğitim gibi hizmetleri sağlayarak sosyal risklere karşı bireyleri korumayı hedeflemiştir ve “sosyal liberalizm” refah devleti perspektifinden değerlendirildiğinde klasik liberalizmden bir nebze daha refah devleti hedeflerine yaklaşmıştır fakat refah devletinin standart sağlama, hizmetlerin eşit şekilde dağıtılması gibi işlevlerini tam anlamıyla gerçekleştirme hedefi bulunmamaktadır.(Blakemore, Griggs, 2007:49)

Temel ideolojilerden bir diğeri, “sosyalizm”, devlet yönetimine yansması “sosyalist devlet” anlayışı olarak gerçekleşmiştir. Genel olarak sosyalizm “devrimci sosyalizm” ve “devrimci olmayan sosyalizm” olarak iki temel başlık altında toplanmaktadır. Literatürde farklı sosyalizm biçimleri olmasına rağmen Marks’ın düşüncesi en etkili olanıdır. (Özdemir, 2007:56) Devlet yönetim biçimlerini etkileyen ideolojilerinden biri olarak sosyalizm en temel özelliği “...eşitlikçi bir toplum yaratma vaadi(commitment)” olarak tanımlanmıştır. (Newman, 2005:2) Refah devletinin vatandaşlara eşit hizmet sunma hedefiyle sosyalist anlayışın bir yönüyle kesiştiği görülmektedir. Ancak piyasa mekanizmasını reddeden sosyalist devlet anlayışında ekonomi ve sosyal politikaların tek taraflı uygulayıcısı devlettir ve sosyalist devlet anlayışı en net şekilde SSCB ile özdeşleşmiştir. SSCB’ de devlet sosyal politika uygulayıcısı olarak faaliyetlerde bulunmaktadır, refah devleti hizmetlerinin görülmesi de muhtemeldir fakat refah

devletinin standart sağlama görevi düşünülürken bu işlevi sağlayıp sağlamadığı tartışmalıdır; örnek olarak eğitim ve sağlık hizmetleri SSCB'nin sosyal politikalar açısından başarılı kabul edildiği alanlar olmuştur. (Kaufmann, 2013:56) Bir yandan refah hizmetlerini sunarken aynı zamanda gizli ayrıcalıklı grupların bulunması dualist yapıya örnek oluşturmaktadır bu durum refah devletinin amaçlarıyla çelişmektedir. Kaufmann ideolojilere atıf yaparak Batı Avrupa refah devletinin ara yol (üçüncü yol) olarak ABD kapitalizminden ve SSCB sosyalizminden farklılaştığını ifade etmiştir. (Kaufmann, 2013:49) Heywood, 19.yy. itibarıyla kendini hissettiren devrimci sosyalizmin siyasi partileri etkilemesi, sendikaların büyümesine sebep olması ve sonuç olarak çalışma şartlarının ve ücretlerin iyileşmesiyle birlikte çalışan sınıfın kapitalist sisteme entegre olduğunu ifade etmektedir. (Heywood, 2013:31-38) Sosyalizmin nihayetinde kapitalizmi devam ettirdiği de anlaşılmaktadır.

Alexander tarafından üç majör ideoloji olarak nitelendirilen ideolojiler arasında “milliyetçilik” ideolojisi bulunmamaktadır fakat milliyetçilik tarihte her zaman var olmuş bir ideolojidir. J.Mearsheimer, milliyetçiliğin gezegendeki güçlü bir siyasi ideoloji olduğunu, neoliberalizmle çatıştığını ve milliyetçiliğin baskın çıkarak liberal düzeni ezdiğini ifade etmiştir. (Özdağ, 2020:29) Milliyetçilik ideolojisinin refah devleti ile ilişkisine örnek olarak; Miller, refah devletinin önemli bir unsuru olan “sosyal adalet” işlevinin içsel kominal ayrışmalara izin vermeyen güçlü milli kimliklerle başarılacağını ifade etmektedir. Ayrıca Belçika, Kanada ve İsviçre örneklerini vererek bu ülkelerin birer basit(simple) çokuluslu ülkeler olmadıklarını ve oluşturdukları “ulusal kimlik” ve “kurumlar” (federalizm ve desantralizasyon) ile başarılı olduklarını ifade etmiştir. (Miller,1995: 96) Freeman, milliyetçilik ideolojisinin özellikle Avrupa sömürgesinden kopan halklar için son derece cazip olduğunu belirtirken sağlanan kalkınmanın 18.yy. sonları ve 19.yy. başlarında ekonomik milliyetçilik ve ekonomik liberalizmin arasında bir rekabetin sonucunda sağlandığını belirtmiştir (Freeman, 2015:145). Refah devletine ilişkisi bakımından ise ulus devlet anlayışının etkili olduğu görülmektedir; John Clarke refah kavramını “milli” olgusuna dayandırmak kaydıyla devletin yeniden üretmek (reproduction), söz konusu üretimi devam ettirmek ve ulusal çıkarları sağlamak amacıyla devletin refah hizmetlerini sunduğunu ifade etmiştir (Clarke, 2005:408).

Özetlemek gerekirse, sosyal politikada meydana gelen ilerlemeler genellikle ulusların yapılanması ilişkilidir ; örnek olarak Bismarck tarafından 1883–1889 yılları arasında uygulanan sosyal sigorta uygulamaları yeni Alman İmparatorluğu'nun sosyal bütünleşmeyi sağlamasına katkıda bulunmuştur (Kaufmann, 2013:1). Aynı zamanda Almanya'da bu dönemde uygulanan sosyal politikalarda ilerlemeler ulus yapılanması süreciyle bağlantılı gelişmiş ve refah devleti, ulus devletinin bir sonucu olarak gelişmiştir (Liesering, 2003:177). Ulus devletlerin fonksiyonları; demokratik yönetim ve hukukun üstünlüğü, dış ilişkilerde bağımsızlık, ekonomik politikalarda bağımsızlık, refah toplumu ve sosyal bütünleşme şeklinde değerlendirilmiş dolayısıyla refah devleti uygulamaları milliyetçilik ideolojisine dayanan “ulus devlet” anlayışının bir unsuru olarak tezahür etmektedir. (Alagöz, 2005:5-6) Refah devletinin tüm vatandaşlara eşit standart sağlama hedefi düşünülürken ulus devlet anlayışının “kapsayıcı ve bütünleştirici” özelliğinin bu hedeflerle örtüştüğü görülmektedir.

Refah rejimi sınıflandırmalarına etkisi bakımından “muhafazakârlık” ideolojisi temel ideolojilerden biridir; Heywood tarafından değişime karşı direnme olarak tanımlanmışken özellikle 18.yy.' da Fransız İhtilalinin getirdiği değişim ve yenilik hareketlerine karşı geliştiği ifade edilmiştir. (Heywood, 2013:34) Muhafazakârlık ideolojisi doğrudan “din” ilişkisini ifade etmemektedir fakat muhafazakâr görüşe sahip bir insanın dindar olmasa bile dini değerlere saygı duyma eğiliminde olduğu ifade edilmektedir. (Alexander, 2014:10) Özellikle gelenekselliğin muhafazakârlık bakımından etkili olduğu düşünülürken dini etkilerin görülmesi ve etkili olması kaçınılmazdır. Andersen tipolojisinde Kıta Avrupası modelinde yer alan Almanya, Fransa (Andersen,1990:52) gibi ülkelerin yanı sıra Türkiye'nin de yer aldığı gibi Güney Akdeniz refah rejimine atkı yapan J. Gal din kriterini (How God is Important in Your Life?) koyarak sınıflandırma yapmıştır. (Gal, 2010:290) Ayrıca geçmiş dönemde özellikle “modern refah devleti” öncesi dönemde kiliseye bağlı olarak yapılan yardımlar, ayrıca Türk kültüründe vakıflar tarafından sağlanan yardımlar dini duyguların etkisiyle sunulan hizmetler refah devleti benzeri hizmetler olup gönüllülük esasına göre dini duygularla uygulanmıştır. Produktivist refah rejimi olarak nitelendirilen Doğu Asya refah rejimlerinde “Konfüçyanizm” etkileri refah rejimlerinde dini önemli etkilerine örnek teşkil etmektedir. Temel ideolojiler olarak milliyetçilik, liberalizm, sosyalizm ve muhafazakârlık gibi ideolojiler refah devleti kavramının gelişmesine ve gruplama işlemi olan refah rejimlerinin oluşturulması bakımından önemli etkenler olmuşlardır.

3. TÜRKİYE REFAH REJİMİNİ ETKİLEYEN İDEOLOJİLER

Türkiye açısından değerlendirildiğinde belli başlı ideolojilerin refah rejimine etkide bulunduğu görülmektedir. Öncelikle Güney Akdeniz refah rejiminde yer aldığı kabul edilmekle beraber, barındırmış olduğu birçok özellikle Türkiye'nin refah rejiminin tespitini zorlaştırmaktadır. Bismarck modeli sosyal sigorta yapısı ve muhafazakârlığa dayalı aile yapısına sahip olması Kıta Avrupası'na, genel sağlık sigortası ile birlikte evrenselci yapıya geçiş ve hizmetlerin piyasa tarafından sağlanması İngiliz-Amerikan liberal sistemine benzerlik gösterirken, sosyal hakların eşit oranda vatandaşlara sunulup sunulmaması durumu “olgunlaşmamış model” özelliği göstermektedir;

Türkiye'nin eklektik bir yapıya sahip olduğu başka bir deyişle farklı tipolojilere ait özelliklerin bir arada bulunduğu görülmektedir.

Cumhuriyet döneminden itibaren ele alınacak olursa İzmir İktisat kongresinin önemli bir nokta olduğu görülmektedir.1923 yılında düzenlenen İzmir İktisat kongresi kararlarında ulus devlet anlayışının etkileri görülmektedir. (Boratav,2003:46) Aynı zamanda liberal düşünce yani "piyasa" mekanizmasının da desteklendiği İzmir İktisat kongresinin "kooperatist" yapıya sahip olduğu ve işçi hakları gibi sosyal politika alanları ilgilendiren kararların alındığı ifade edilmiştir. (Çelik, 2014:212) İzmir İktisat kongresinden itibaren liberal düşüncenin milli eksende gerçekleştirilmesi aynı zamanda bağımsız ekonomi anlayışı ve milli burjuvanın da oluşturulması İzmir İktisat kongresiyle hedeflenmiştir. (Yapıcı, Sarıkoyuncu, 2012:302) Ayrıca ilerleyen dönemde "paternalizmden neoliberalizme" şeklinde özetlenen (Çelik, 2014:208) geçiş süreci olarak değerlendirilen dönem 1960 -1980 ve devamında 2002 'den itibaren aynı iktidar tarafından yönetilen dönem neoliberalleşme politikalarının uygulandığı dolayısıyla "piyasa" mekanizmasının her zaman yer aldığı görülmektedir. Söz konusu iki dönemi "neoliberalleşme politikalarının" görüldüğü dönemleri temsil eden iki lider Turgut Özal ve Recep Tayyip Erdoğan "iki adam bir hikaye (two men and one story)" "muhafazakârlık" ideolojisi merkezinde gelenekselliği ve moderniteyi bileştiren liderler olarak açıklanmıştır.(Heper, 2013:154-155) Türkiye'de neoliberal politikaların adaptasyonu olarak belirlenen ilk dönem 1980 'li yıllarda başlamış hızlı büyümeyle birlikte aynı zamanda ekonomik krizlerin yaşandığı dönem olarak 20 yıl süreyle sürecin devam etmiştir. 2001 krizinin devamında neoliberal politikaların ikinci dönemi başlamış ve Türkiye küresel ekonomiyle entegrasyonu daha yoğun sağlamıştır. (Özdemir, 2020:2)

İdeolojik perspektifinden bakıldığında İzmir İktisat Kongresi ve 24 Ocak kararlarının "liberal eksenli" kararlar alındığı fakat kendi içinde farklılıklar bulunduğu ifade edilmiştir. İzmir İktisat kongresi ulus devlet anlayışıyla bir "burjuvazi devrimi" olarak nitelendirilen liberal anlayışla desteklenmiştir; 24 Ocak kararları ise soğuk savaş sonrası dönemde ikili merkezden tekli merkeze doğru geçiş döneminde ortaya çıkmıştır. (Atağenç, 2018:82) Boratav aynı zamanda bu dönemi "sermayenin karşı saldırısı" olarak değerlendirmektedir. (Boratav, 2003:148) Diğer yandan temel ideolojilerden biri olarak kabul edilen "muhafazakârlık" ideolojisinin de etkisi görülmektedir. Geçmiş dönemden gelen birikimleri de yanısıra kültür kavramı sadece din olgusundan ibaret olamamakla birlikte kültürün önemli bir parçasıdır ve kültürel etki bakımından geleneksel Türk yapısında en etkili faktör "dindir". (Yıldızlar, 2012:203) Türkdoğan, Türkiye için dinin önemini şu şekilde ifade etmektedir "...geleneksellikten modernleşme sürecine geçerken ortaya çıkan sosyal gerginlikler karşısında insanlara bir tutanak ve dayanışma noktası kazandırmaktadır" şeklinde açıklamıştır aynı zamanda toplumda meydana gelen bu süreci "İslam'ın yükselişi" olarak nitelendirmektedir. (Türkdoğan,1995:537) Ayrıca Türk siyasi tarihinde sağ görüşlü partilerin muhafazakârlık anlayışıyla temsil edildiği ve hızla değişen çevre koşullarında "muhafazakârlık" ideolojisinin eski kavramların ve uygulamaların Türkiye'nin yeni sosyal ortamına adaptasyonunda rol oynadığını ifade edilmiştir. (Kalaycıoğlu, 2007:3) Sodaro, 2002 yılında iktidara gelen siyasi partiyi "İslami parti" olarak nitelendirmiş ve 2002 yılında yapılan genel seçimlerin Türk demokrasisinde önemli bir dönüm noktası olduğunu, Türk politikasının üç büyük gücünün İslam, demokrasi, ordu kurumlarının mücadelesinin bir sonucu olduğunu ifade etmektedir. (Sodaro, 2007:132-133) Özetle Türkiye'nin siyasi ve sosyal alanında muhafazakarlık ideolojisi etkili olmuştur.

Cumhuriyet döneminden itibaren ulus devlet anlayışıyla birlikte kendini gösteren milliyetçilik ideolojisi, aynı zamanda piyasa anlayışıyla birlikte de liberal ideolojinin varlığını gösterirken, cumhuriyet öncesi dönemden itibaren ahilik teşkilatına kadar dayanan dini etkiler ve modernleşme sürecinde de önemli bir rol oynayan "muhafazakâr" ideolojinin siyasi seçimlerde derin etkisi olduğu, Türk refah rejimini etkileyen temel ideolojilerden biri olduğu da görülmektedir. Cumhuriyet öncesi dönemden itibaren muhafazakarlık ideolojisinin önemli ahilik lonca ve vakıf faaliyetlerinin yanı sıra siyasi yansımaları bulunmaktadır; 2002 yılından günümüze kadar geçen süreç muhafazakâr parti yönetimi olarak nitelendirilmektedir. İzmir İktisat kongresine dayanan devletçi yapı ulus devlet anlayışını dolayısıyla milliyetçilik ideolojisini yansıtmaktadır, devletçi kararlar alınmış olmasına rağmen piyasa mekanizması hiçbir zaman terkedilmemiş, liberal düşünce her daim var olmuştur. İlerleyen süreçteyse ilk bölümünü 1980 'li yıllar ve özel dönemi ikinci bölümünü ise AKP iktidarıyla olgunlaşan neoliberal düşüncenin etkili olduğu süreç olarak görülmektedir; milli eksenli piyasa görüşü zamanla neoliberalleşme odaklı hale dönüşmüştür.

4. SONUÇ

İdeolojiler, ülkelerin yönetim biçimleri, sosyal sermaye, kültür gibi önemli birikimlerini etkileyen dinamiklerdir. Dolayısıyla ideolojilerin refah hizmetlerini etkide bulunması ve ülkelerin refah gruplarında bir kriter olması da kaçınılmazdır. Temel ideolojiler olarak değerlendirilen liberalizm, sosyalizm, milliyetçilik ve muhafazakarlık ideolojileri geçmişten gelen süreç itibarıyla "refah devleti" kavramına tesir ettiği gibi aynı zamanda refah rejimleri başka bir deyişle gruplandırma işlemini de etki eden önemli faktörlerdir. Refah devletinin gelişiminde ulus devlet anlayışının kurucu faktör olarak öne çıkması milliyetçilik ideolojisinin etkisini, hizmetlerin piyasa tarafından

sağlanması ve piyasanın teşvik edilmesi liberal ideolojinin etkisini, Kıta Avrupası'nda Katoliklik ya da belli başlı ülkelerde Protestanlığa dayanan hayırseverlik anlayışı ya da Doğu Asya rejiminde "Konfüçyanizm" inancı muhafazakârlık ideolojisinin refah rejimleri üzerindeki etkilerini göstermektedir.

Türkiye açısından değerlendirildiğinde dini etkiler, geçmişten itibaren ahilik teşkilatında dayanan ve cumhuriyet sonrası dönemde de sosyal ve siyasi olarak yansımaları bulunan İslami anlayış muhafazakârlık ideolojisinin etkilerindedir. Cumhuriyet döneminde İzmir İktisat kongresinde dayanan ulus devlet anlayışının yansıması olarak "milli eksende" yerli üretim ve sanayi, milli burjuvanın oluşturulması gibi alınmış kararlar açıkça "milliyetçilik" ideolojisinin yansımaları olarak görülmektedir. İzmir iktisat kongresi dahil hiçbir zaman terkedilmeyen "piyasa" mekanizması ve devam eden süreçte "milli liberal" eksenden "neoliberal" düzene geçiş olarak seyreden süreç "liberal" ideolojilerin yansımaları olarak görülmektedir. Hizmetler açısından değerlendirildiğinde ise piyasalaşmaya yönelik atılan adımlar, piyasanın desteklenmesi, açıkça liberal anlayışın tezahürü olarak görülürken siyasi yönetim bakımından "muhafazakarlık" ve "liberalizm" ideolojilerinin özellikle 2002 yılından itibaren Türk refah rejiminde etkili olduğu ve Cumhuriyet döneminden itibaren ise ulus devlet anlayışı yani milliyetçilik ideolojisiyle birlikte üç temel ideolojinin etkili olduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Abrahamson, P., "The Welfare Modelling Business", *Social Policy and Administration*, c.33, S.4, 2002, ss.394-415.
- Alagöz, M., "Küreselleşme ve Yeni Dünya Düzeninde Ulus Devlet Anlayışı", *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, s.6, 2005, ss.1-9.
- Alexander, J., "The Major Ideologies of Liberalism, Socialism and Conservatism", *Political Studies*, c.63, S.5, 2014, ss.980-994.
- Andersen, G., E., *The Three Worlds of Welfare Capitalism*, Princeton University Press, 1990.
- Atağenç, İ., "İzmir İktisat Kongresi ve 24 Ocak Kararları Sonrası Türkiye'nin Liberal Tecrübesinin Karşılaştırmalı Analizi", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2017, S.1, ss.69-87.
- Blakemore, K., Griggs, E., *Social Policy an Introduction*, Open University Press, 2007.
- Boratav, K., *Türkiye İktisat Tarihi 1908-2009*, İmge Kitabevi, 16.baskı, 2003.
- Clarke, J., "Welfare States as Nation States: Some Conceptual Reflections", *Social Policy and Society*, c.4, S.4, 2005, ss.407-415.
- Çelik, A., *Avrupa Birliği Sosyal Politikası ve Türkiye*, Kitap Yayınevi, 2014.
- Effinger, B.P., "Culture and Welfare State Policies: Reflections on a Complex Interrelation", *Journal of Social Policy*, c.34, S.1, 2005, ss.3-20.
- Freeman, M., "Neoliberal Policies and Human Rights", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, c.17, s.2, 2015, ss.141-164.
- Gal, J., "Is there an Extended Family of Mediterranean Welfare States?", *Journal of European Social Policy*, c.4, s.20, 2010, ss.283-300.
- Heper, M., "İslam, Conservatism, and Democracy in Turkey: Comparing Turgut Özal and Recep Tayyip Erdoğan", *Insight Turkey*, c.15, S.2, 2013, ss.141-156.
- Heywood, A., *Politics*, Fourth Editon, Palgrave Macmillan, 2013.
- Huntington, S.P., "Conservatism as An Ideology", *The American Political Science Review*, c.51, S.2,1957, ss.454-473.
- Jones, H.W., "The Rule of Law and Welfare State", *Columbia Law Review*, c.58, S.2,1958, ss.143-156.
- Kalaycıoğlu, E., "Politics of Conservatism in Turkey", *Turkish Studies*, c.8, S.2, 2007, ss.233-252.
- Kaufmann F-X., *Variations of the Welfare State: Great Britain, Sweden, France and Germany Between Capitalism and Socialism*. German Social Policy. c.5, New York, NY: Springer; 2013.
- Leisering, L., "Nation State And Welfare State: An Intellectual and Political History", *Journal of European Social Policy*, c.13., S.2, 2003, ss.175-185.
- Miller, D., *On Nationality*, Oxford University Press,1995.

- Newman, M., *Socialism: A Very Short Introduction*, Oxford University Press, 2005.
- Özdağ, Ü., *Korona Salgını ve İki Kutuplu Dünya Kaosu*, Özel Rapor, 2020.
- Özdemir, S., *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti*, İTO,2007.
- Özdemir, Y., “AKP’s Neoliberal Populism and Contradictions of New Social Policies in Turkey”, *Contemporary Politics*, C.26, S.3, 2020, ss.245-267.
- Seyyar, A., *Sosyal Siyaset Terimleri Ansiklopedisi*, Sakarya Yayıncılık, 2008.
- Sodaro, M.J., *Comparative Politics: A Global Introduction*, McGraw-Hill Higher Education, 2007.
- Topalhan, T., *Endüstri İlişkileri*, Matser Yayıncılık, 2015.
- Türkdoğan, O., *Çağdaş Türk Sosyolojisi*, Turan Yayıncılık, 1995.
- Yapıcı, H., Sarıkoyuncu Değerli, E., “Türkiye’de Ulusal Ekonomi İnşası ve Milli Burjuvazi Faktörü (1923-1929)”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.65, 2020, ss.299-319.
- Yıldızlar, E., “Characteristic of Turkish Design and Social and Political Headsraf Problem of Turkey”, *International Journal of New Trends in Arts, Sports Science, Education*, c.1, S.1, 2012, ss.201-230.